

ŽARNO GROBIŠČE V NOVEM MESTU

ZAČASNO POROČILO O RAZISKOVANJU V LETU 1982

TONE KNEZ

Dolenjski muzej, Novo mesto

Na podlagi večkratnih slučajnih arheoloških najdb pri oranju na Klemenčičevih njivah na ledini Mestne njive v Novem mestu smo se odločili za poskusno izkopavanje na tem območju, ki smo ga opravili septembra 1959 in oktobra 1960. Rezultate teh izkopavanj — 49 planih žganih grobov (grobovi št. 1—49) iz konca obdobja kulture žarnih grobišč in začetka starejše železne dobe (Ha B 3) — smo že objavili v *Arheološkem vestniku*.¹ Ob kopanju temeljev za stanovanjski blok (danes hiša Mestne njive št. 4) smo leta 1963 odkrili nadaljnjih sedem grobov (grobovi št. 50—56), ki sodijo v območje iste žarnogrobiščne nekropole na Mestnih njivah.² Po vseh teh ugotovitvah je bilo jasno, da imamo na področju Mestnih njiv opravka z velikim, zelo razsežnim planim grobiščem, ki je po načinu pokopavanja še čisto žarnogrobiščno, po svoji vsebini pa najavlja novo obdobje, t. j. začetek starejše železne dobe na Slovenskem.

Ker področje Mestnih njiv po urbanističnem načrtu za Novo mesto v prihodnjih desetletjih ne bo zazidano in ker smo v zadnjih dvajsetih letih morali v Novem mestu posvetiti vso pozornost reševanju pred zidavo ogroženih arheoloških terenov (halštatske gomile³ in srednjelatensko grobišče⁴ v Kandiji ter poznolatenško-rimsko grobišče Beletov vrt⁵), nismo v tem času na Mestnih njivah opravili nobenih raziskav. Res pa je, da so grobovi na tej nekropoli stalno ogroženi z vsakoletnim oranjem. Z uvedbo oranja s traktorjem so brazde globlje in lemež še huje poškoduje in uničuje razmeroma plitvo vkopane grobove. Zaradi vsakoletnega oranja spomladi in jeseni in deloma tudi zaradi erozije so skoraj vsi grobovi z žarami v vrhnjem delu močno poškodovani ali celo uničeni. Največkrat so žare gladko odrezane s plugom, zato so se nam v večini primerov ohranili le spodnji deli žar. Zaradi globljega oranja pa je bila leta 1982 potrebna nujna intervencija na terenu, da bi rešili pred uničenjem veliko število grobov.

Pri strojnem oranju v pozni jeseni 1981 so na njivski parceli 466 k. o. Mestne njive zadeli na žgane grobove. Na preorani površini so se pojavile številne temne lise in keramične črepinje — sledovi nekdanjih grobov. Zaradi zgodaj zapadlega snega smo izkopavanje morali preložiti na pomlad 1982. Terensko raziskovanje smo opravili v dveh kampanjah, vsakokrat po oranju: od 15. marca do 1. aprila in od 8. do 13. novembra 1982. Delo je imelo reševalno-zaščitni značaj, pri čemer smo raziskali in izkopali vse tiste grobove, ki so bili odkriti in zadeti z oranjem. S to raziskovalno kampanjo smo izkopali in dokumentirali 140 grobov (grobovi št. 57—196) z žganim pokopom (T. 1—2).⁶ Edino grob 171 je latenski, kajti izkopen je bil že izven območja žarnogrobiščne nekropole na njeni zahodni strani in sodi v področje še neraziskanega srednjelatenskega grobišča, na katerem so bili že leta 1954 odkriti prvi grobovi.⁷

Na podlagi rezultatov izkopavanja v letu 1982 smo ugotovili, da je grobišče izredno razsežno, dosti bolj, kot smo prej domnevali. Po naši previdni oceni meri pokopališko območje vsaj 200 metrov v dolžino in najmanj 70 metrov v širino, grobovi pa so zelo na gosto vkopani (**Priloga 1**). Zato lahko računamo še na veliko število neodkritih grobov, kar to nekropolo uvršča med največja grobišča iz tega časa v Sloveniji. Grobovi na Mestnih njivah se nam kažejo v dveh oblikah: grobovi z žaro in grobovi brez žare. Razmerje v letu 1982 izkopanih grobov je: 78 % grobov z žaro in 22 % grobov brez žare. Žare so izredno velike (od 40—60 cm visoke in do 40 cm široke), na trebuhu so ponavadi okrašene z gladkim ali nazobčanim plastičnim rebrom, pogosto tudi z jezičastimi držaji. Grob z žaro daje v prerezu naslednjo sliko: pepel in sežgane kosti so vedno položili na dno žare, nanje so položili morebitne prdatke in nato žaro do vrha nasuli z zemljo. Domnevamo, da so ob zakopu na vrh žare položili manjše neobdelane kamnite plošče, ki pa so bile z oranjem in trebljenjem njive že zdavnaj odnesene. V redkih primerih so na vrh žare poveznili keramično skledo. V nekaj primerih smo ugotovili, da je bila žara delno obložena z večjimi kamni, ali pa je stala na manjši kamniti plošči. Grobovi brez žare so preproste grobne jame, večinoma okrogle, redko tudi pravokotne oblike. Okrogle merijo do 50 cm v premeru. Na dno jame so nasuli žganino in kostne ostanke ter vse skupaj zasuli z zemljo. Grobovi brez žare so praviloma brez prdatkov. Ob tem se zastavlja vprašanje družbene diferenciacije v tistem času. Menimo, da so bile v grobovih brez žare pokopane revne osebe iz nižjega ali celo najnižjega sloja tedanje družbe. Kostni material je v veliki večini intenzivno sežgan, le v nekaj grobovih smo našli nekoliko večje kostne ostanke, kar kaže na manj skrbno sežiganje. Ker kostni ostanki ob času našega poročanja še niso bili analizirani, ne moremo poročati o eventualnih ugotovitvah o spolu in starosti pokopanih oseb. Prav tako še ni znano, ali je med kostnimi ostanki tudi kaj živalskih kosti.

Pridatki v grobovih na Mestnih njivah so maloštevilni in skromni, kar je značilno za to obdobje naše prazgodovine. Vsi kovinski prdatki so bili v ognju, torej sežgani na grmadi skupaj s truplom, zato so bolj ali manj fragmentirani, deformirani, korodirani in včasih sprijeti s kostnimi ostanki in žganino. Od keramičnih prdatkov najdemo samo sklede-latvice (redko cele, največkrat samo v fragmentih) in vijčke. Maloštevilni so bronasti prdatki, od katerih smo našli 15 igel (malo celih, večina v fragmentih), 2 fibule očalarki brez osmice in eno certoško fibulo (grobna celota ni znana), prstan, več drobnih obročkov, del zapestnice, 3 šila, 3 pušične konice, nož, sulico, spiralni lasni obroček, več bronastih jagod. Še bolj redki so prdatki iz železa, ki so zaradi močne korozije in fragmentarnosti večinoma nedoločljivih oblik in neznanega namena, z izjemo dveh zapestnic iz groba 132. Preseneča število v žganini najdenih drobnih steklenih jagod, ki smo jih odkrili v 20 grobovih. Jagode so izdelane iz temno modre steklene paste, največje med njimi imajo bela ali rumena očesca. Večina steklenih jagod je izredno majhnih, najmanjše med njimi merijo komaj 2—3 mm (!) v premeru. Odkriti nam jih je uspelo le s pazljivim izpiranjem žganine z vodo na gostem situ. S postopkom izpiranja žganine na situ smo odkrili poleg steklenih jagod še več drobnih fragmentov bronastih igel in tri bronaste pušične konice, ki so novost v žarnogrobiščnem

NOVO MESTO-MESTNE NJIVE

SITUACIJSKI NAČRT KŽG GROBIŠČA

M 1:250

TERENSKI POSNETEK: D. BREŠČAK, dipl. arheolog

RISANJE NAČRTA: D. BREŠČAK, dipl. arheolog

V. LUZAR, gr. tehn.

ENOTA ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE

NOVO MESTO, APRIL 1982

Priloga 1
Beilage 1

inventarju v Sloveniji. Izkušnja, ki nas je poučila, da moramo pri izkopavanju in ob prepariranju žganih grobov skrbno preiskati vso žganino, sicer lahko spregledamo marsikatero drobno najdbo.

Ker do trenutka, ko to poročamo, še nismo uspeli restavrirati grobnih žar z Mestnih njiv (njihove oblike in dimenzije ne odstopajo bistveno od že znanih oblik z izkopavanja 1959—1960), navajamo tokrat le izbor pridatkov v grobovih (T. 3).

1. Bronasta igla z majhno polkroglasto glavico, razlomljena na tri dele, **grob 102 (T. 3: 1)**.
2. Dve drobni jagodi iz temno modre steklene paste, **grob 102 (T. 3: 1 a)**.
3. Bronasta igla z majhno polkroglasto glavico, konica odlomljena, **grob 68 (T. 3: 2)**.
4. Bronasta igla z drobno okroglo glavico, deformirana, konica manjka, **grob 69 (T. 3: 3)**.
5. Del bronaste igle z majhno strešasto glavico, **grob 85 (T. 3: 4)**.
6. Dva fragmenta bronaste igle, **grob 85 (T. 3: 5)**.
7. Del koščene obloge bronaste igle — ščitnik igelne konice, cilindrične oblike, okrašen s krožnimi očesci in vodoravnimi vrezi, **grob 85 (T. 3: 6)**.
8. Bronasta fibula očalarka, cela, **grob 100 (T. 3: 7)**.
9. Tri bronaste pušične konice, delno odlomljene, **grob 149 (T. 3: 8)**.
10. Bronasta certoška fibula, del peresovine in igla manjkata, **grob 71 (T. 3: 9)**.
11. Del bronastega šila, **grob 150 (T. 3: 10)**.
12. Pet fragmentov bronaste igle z žebličasto glavico, **grob 154 (T. 3: 11)**.
13. Štiri jagode iz temno modre steklene paste z belimi očesci, **grob 154 (T. 3: 12)**.
14. Bronasta igla s strešasto glavico, razlomljena, **grob 124 (T. 3: 13)**.
15. Bronast prstan polkrožnega preseka, cel, **grob 124 (T. 3: 14)**.
16. Večkrat razlomljena bronasta igla z uvito glavico, **grob 143 (T. 3: 15)**.
17. Cela bronasta igla s strešasto glavico, **grob 167 (T. 3: 16)**.

Po številu pridatkov med leta 1982 odkritimi grobovi zavzemata izjemno mesto ženski grob 132 in moški grob 186.

Grob 132 (T. 4) je bil s plugom že odrezan v vrhnjem delu, tako da se je ohranil samo spodnji del žare z žganino in na njo položenimi pridatki. Ni zanesljivo, če imamo pred seboj kompletni grobni inventar, kajti s plugom so morda bili odneseni oz. uničeni še kakšni pridatki iz tega groba. Žara je in situ merila 45 cm v premeru, v njej pa smo našli naslednje predmete:

1. Ogrlica iz temno modrih steklenih jagod, izmenično so majhne enobarvne in večje z rumeno obrobjenimi očesci. Ogrlica šteje več kot 280 jagod in meri v dolžino 109 cm (T. 4: 1).
2. Ploščat bronast obroček, cel (T. 4: 2).
3. V ognju deformiran lasni obroček iz spiralno uvite bronaste žice (T. 4: 3).
4. Pet glinastih vijčkov bikonične oblike (T. 4: 4).
5. Fragmentarno ohranjena bronasta fibula očalarka (T. 4: 5).
6. Dvakrat namerno prelomljen bronast nož s tulastim nasadiščem za ročaj, ki je prečno prevrtano (T. 4: 6).
7. Dve železni zapestnici-manšeti iz spiralno uvite žice, močno korodirani in razlomljeni (T. 4: 7).

Menimo, da je bila v grobu 132 pokopana bogata ženska, za kar govori obilica nakita in glinasti vijčki, čeprav najdba noža kaže na moški grob.

Grob 186 (T. 5) je bil s plugom že odrezan v vrhnjem delu, ohranil se je samo spodnji del žare z žganino in vanjo ter nanjo položenimi kovinskimi pri-

datki. Žara je in situ merila 45 cm v premeru, v žganini pa smo našli naslednje pridatke:

1. Bronasta sulična konica s tulastim nasadiščem za ročaj, ki je prečno prevratno. Konica je bila namerno prelomljena in je nekoliko deformirana. List je kratek in širok, rebro je široko in močno izboklo (T. 5: 1).
2. Bronasto šilo kvadratnega preseka, celo (T. 5: 2).
3. Manjše bronasto šilo kvadratnega preseka, celo (T. 5: 3).
4. Štiri masivne bronaste jagode bikonične oblike, vertikalno prevrtane. Ena je močno korodirana (T. 5: 12).
5. Bronasta igla, vrhnji del odlomljen (T. 5: 4).
6. Trije fragmenti bronaste igle (T. 5: 5).
7. Dva fragmenta paličastega železa (T. 5: 6).
8. Trije majhni bronasti obročki (T. 5: 11).
9. Dva fragmenta bronaste žice (T. 5: 7).
10. Dva fragmenta bronaste žice pravokotnega preseka (T. 5: 8).
11. Fragment kolenčasto oblikovane bronaste žice (T. 5: 9).
12. Fragment bronaste žice trikotnega preseka (T. 5: 10).
13. Dva fragmenta koščene igle (?), en kos je profiliran (T. 5: 13).
14. Trije fragmenti bronaste igle (?) (T. 5: 14, 15).

Sodeč po pridatkih, predstavlja to bogat moški grob.

Grob 197 (T. 6) je bil s plugom že odrezan v vrhnjem delu, ohranil se je samo spodnji del žare z žganino in vanjo položenimi pridatki. Žara je in situ merila 46 cm v premeru, v žganini smo našli naslednje pridatke:

1. Polovica ohranjene bronaste fibule očalarke z majhno osmičasto pentljo (T. 6: 1).
2. Ovratnica, sestavljena iz drobnih bronastih saltaleonov (T. 6: 2).
3. Fragment tanke bronaste igle (T. 6: 3).
4. Šest jagod različnih velikosti iz temno modre steklene paste (T. 6: 4).
5. Trije različni veliki bronasti obročki polkrožnega preseka z odlomljenimi paličastimi podaljški — deli obeskov (?) (T. 6: 5).
6. Sedem fragmentarno ohranjenih bronastih skledičastih gumbkov (T. 6: 6).

Iz opisanih pridatkov sklepamo, da gre za bogatejši grob ženske osebe.

Vsi trije zgoraj opisani grobovi v primerjavi z množico s pridatki revnih grobov nedvomno izstopajo po številu in vrednosti pridatkov. Iz tega lahko sklepamo, da so te osebe zavzemale v tedanji družbi zelo viden položaj. H. Müller-Karpe⁸ vidi v teh redkih bogatih grobovih ob koncu kulture žarnih grobišč prednike tistih osebnosti, ki so kasneje v 7. in 6. stoletju postale prvaki halštatske skupnosti, pripadniki aristokratskega sloja, ki jih poznamo iz tako imenovanih knežjih grobov.

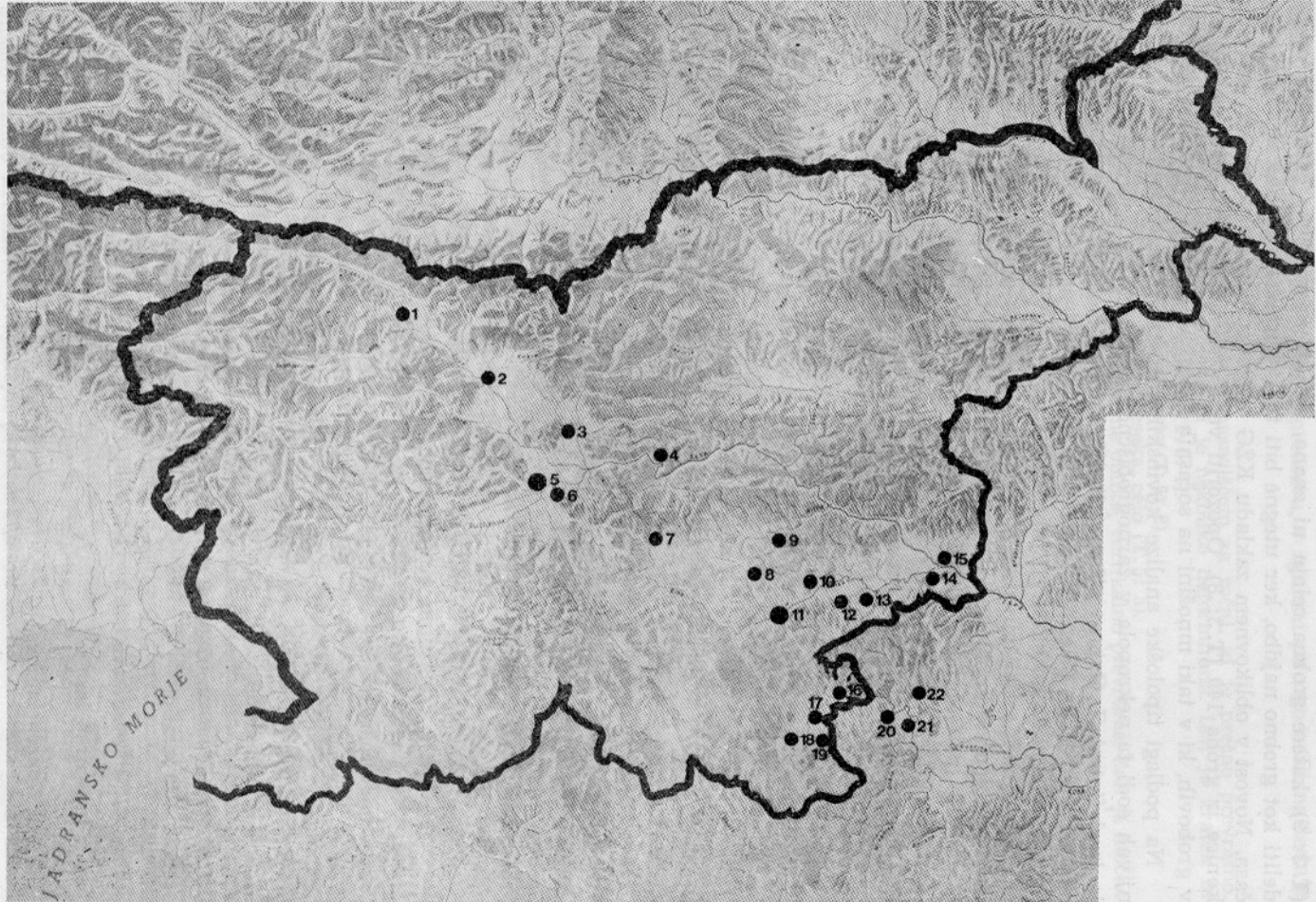
Ob upoštevanju horizontalne stratigrafije grobišča na Mestnih njivah in po dosedanjih izsledkih sklepamo, da je časovno zaporedje grobov v smeri vzhod — zahod. Torej: najstarejši grobovi na vzhodnem delu, najmlajši grobovi pa na zahodnem delu grobišča. Tipološko najstarejša predmeta v grobnem inventarju sta bronasta sulica iz groba 186 (T. 5: 1) in bronast nož iz groba 132 (T. 4: 6). Primerjavo za našo sulico najdemo v grobu 69 iz Dobove,⁹ za bronast nož pa je najbližja primerjava v grobu iz Beljaka.¹⁰ V strokovni literaturi je ta oblika noža poimenovana kot nož s tulastim ročajem tipa Este¹¹ z »vzhodno-alpsko rezilno krivino«.¹² Najmlajši predmet pa je certoška fibula iz groba 71

(T. 3: 9), katere grobna celota ni znana, zato je ne moremo zanesljivo opredeliti kot grobno najdbo, ker utegne biti tudi sporadična najdba iz kasnejšega časa. Novost v oblikovnem zakladu KŽG v Sloveniji so tri bronaste puščične konice iz groba 149 (T. 3: 8). Opozoriti velja tudi na številne steklene jagode v grobovih, ki v taki množini na sočasnih grobiščih doslej še niso bile odkrite.

Na podlagi tipološke analize kovinskih pridatkov v grobovih na Mestnih njivah sodi ta nekropola v žarnogrobiščno skupino tipa Ljubljana (Sl. 1), kot jo je definiral S. Gabrovce¹³ z najboljšo primerjavo z inventarjem grobov v okolici Mokronoga (Slepšek, Ostrožnik, Beli grič),¹⁴ z grobovi v Beli krajini¹⁵ ter z najdbami na grobišču v Ljubljani.¹⁶ Časovni okvir trajanja žarnogrobiščne nekropole na Mestnih njivah v Novem mestu zajema obdobje od konca Ha B 2 do Ha B3 (po srednjeevropski kronologiji) ali delno Ljubljana I b do Ljubljana II a in II b (po Gabrovcu) ali nadaljevanje horizonta Dobova IV v polni Ha B 3 (po Dularju).¹⁷ Torej čas od druge polovice 9. do polnega 8. stoletja pred n. št. Dokler ne bomo ugotovili celotnega obsega te nekropole ter odkrili njenih najstarejših in najmlajših grobov, velja ta časovna opredelitev za začasno.

Statistični pregled — *Statistische Übersicht*

Skupaj odkritih grobov <i>Gesamtzahl geöffneter Gräber</i>	139 = 100 %	Grobovi z bronastim obročkom <i>Gräber mit Flachbronzering</i>	5 = 3,6 %
Grobovi z žaro <i>Gräber mit Urne</i>	109 = 78 %	Grob z bronastim nožem <i>Grab mit Bronzemeser</i>	1 = 0,72 %
Grobovi brez žare <i>Gräber ohne Urne</i>	30 = 22 %	Grob z bronasto sulično ostjo <i>Grab mit Lanzespitze aus Bronze</i>	1 = 0,72 %
Grobovi s skledo <i>Gräber mit Schüssel</i>	46 = 33 %	Grob s puščičnimi ostmi <i>Grab mit Pfeilspitzen</i>	1 = 0,72 %
Grobovi z vijčki <i>Gräber mit Spinnwirteln</i>	6 = 4 %	Grobovi z bronastim šilom <i>Gräber mit Bronzefriem</i>	2 = 1,4 %
Grobovi z bronastimi iglami <i>Gräber mit Bronzenadeln</i>	20 = 14 %	Grob z železno zapestnico <i>Grab mit Eisenarmring</i>	1 = 0,72 %
Grobovi z bronastimi fibulami <i>Gräber mit Bronzefibeln</i>	3 = 2,16 %	Grobovi s steklenimi jagodami <i>Gräber mit Glasperlen</i>	19 = 13,68 %
Grobovi z bronastimi zapestnicami <i>Gräber mit Bronzearmringen</i>	2 = 1,4 %	Grobovi s pridatki <i>Gräber mit Beigaben</i>	67 = 48 %
Grobovi z bronastim prstanom <i>Gräber mit Bronzefingerring</i>	2 = 1,4 %	Grobovi brez pridatkov <i>Gräber ohne Beigaben</i>	72 = 52 %
Grob z bronastim lasnim obročkom <i>Grab mit Noppenring aus Bronze</i>	1 = 0,72 %		

Универзитет у Београју, Биолошко Веоградско
Истраживање у области Биологије, Београд
Универзитет у Београју, Биолошко Веоградско
Истраживање у области Биологије, Београд
Универзитет у Београју, Биолошко Веоградско
Истраживање у области Биологије, Београд

¹ T. Knez, *Arh. vestnik* 17, 1966, 51 ss.

² T. Knez, *Varstvo spomenikov* 9, 1962—1964, 173.

³ T. Knez, *Prazgodovina Novega mesta — Novo mesto in der Vorgeschichte* (1971). — T. Knez, *Germania* 56, 1978, 125 ss.

⁴ T. Knez, *Keltske najdbe iz Novega mesta — Keltische Funde aus Novo mesto* (1977).

⁵ T. Knez, *Novo mesto v antiki — Novo mesto in der Antike* (1974). — T. Knez, *La nécropole de Beletov vrt Novo mesto. Inventaria Archaeologica Jugoslavija, fasc. 27* (1981).

⁶ Številke grobov, odkritih leta 1982, se navezujejo na grobove, izkopane v letih

1959—1960 in 1963 ter jih številčimo tekoče dalje.

⁷ V. Sribar, *Arh. vestnik* 9—10, 1958—1959, 108 ss.

⁸ H. Müller-Karpe, *Beiträge zur älteren europäischen Kulturgeschichte* (Festschrift für Rudolf Egger) 1 (1952) 113.

⁹ F. Stare, *Dobova*. Posavski muzej Brežice knjiga 2 (1975) T. 14: 11.

¹⁰ H. Müller-Karpe, o. c., 104 ss = H. Müller-Karpe, *Carinthia* I 143, 1953, 171 ss.

¹¹ J. Rihovský, *Die Messer in Mähren und in dem Ostalpengebiet*. Prähistorische Bronzefunde 7, 1 (1972) 73; Taf. 28: 282; 45: D 4.

¹² H. Müller-Karpe, o. c., 106.

Sl. 1: Karta najdišč žarnogrobiščne skupine tipa Ljubljana

Abb. 1: Verbreitungskarte der Urnenfeldergruppe des Typs Ljubljana

1 = Bled: S. Gabrovec, *Prazgodovinski Bled*. Dela SAZU 12 (1960).

2 = Kranj: S. Gabrovec, *900 let Kranja* (1960) 14 ss.

3 = Mengeš: S. Gabrovec, *Kamniški zbornik* 10, 1965, 96 ss.

4 = Vače: F. Stare, *Prazgodovinske Vače* (Ljubljana 1954) 120 ss (stopnja Vače I) F. Stare, *Vače*. Arheološki katalogi Slovenije 1 (1955) 13 s (žgani grobovi).

5 = Ljubljana (SAZU): F. Stare, *Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani*. Dela SAZU 9 (1954). I. Puš, *Žarnogrobišna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani*. Razprave 1. razreda SAZU 7/1 (1971). — I. Puš, *Prazgodovinsko žarno grobišče v Ljubljani*. Razprave 1. razreda SAZU 13/2 (1982).

6 = Molnik: I. Puš, *Arh. vestnik*, 35, 1984, 134 ss.

7 = Stična (gomila I, grob 100 in 101): S. Gabrovec, *Arh. vestnik* 20, 1969, 181 s.

8 = Brezje (gomila I, grob 82): K. Kromer, *Brezje*. Arheološki katalogi Slovenije 2 (1959) 19, T. 14.

9 = Mokronog (Ostrožnik, Slepšek, Beli grič): S. Gabrovec, *Arh. vestnik* 24, 1973 (1975) 366 s.

10 = Šmarjeta (Strelac): V. Stare, *Prazgodovina Šmarjete*. Katalogi in monografije 10 (1973) 48 s.

11 = Novo mesto (Mestne njive, Bršljin): T. Knez, *Arh. vestnik* 17, 1966, 51 ss. — T. Knez, *Arh. vestnik* 18, 1967, 155 ss.

12 = Golobinjek pri Šentjerneju: S. Gabrovec, *Arh. vestnik* 24, 1973 (1975) 367.

13 = Dobe pri Kostanjevici: S. Gabrovec, *Arh. vestnik* 5, 1954, 147 ss.

14 = Velike Malence: V. Stare, *Arh. vestnik* 11—12, 1960—1961, 50 ss.

15 = Sela pri Dobovi: F. Stare, *Arh. vestnik* 5, 1954, 124 s.

16 = Metlika (Borštek, Špitalska draga): J. Dular, *Arh. vestnik* 30, 1979, 65 ss.

17 = Podzemelj: J. Dular, *Arh. vestnik* 24, 1973 (1975) 544 ss.

18 = Črnomelj (Sadež): J. Dular, *Arh. vestnik* 30, 1979, 82.

19 = Griblje: J. Dular, *Arh. vestnik* 30, 1979, 82.

20 = Ozalje: D. Balen-Letunić, *Vjesnik Arh. muzeja u Zagrebu* 3. ser. 14, 1981, 11 ss.

21 = Treščerovac: K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj* (Zadar 1973) 186, T. 101.

22 = Krupače: K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj* (Zadar 1973) 181, T. 100.

¹³ S. Gabrovec, *Arh. vestnik* 24, 1973 (1975) 348. — *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 4, *bronzano doba* (Sarajevo 1983) 63 ss.

¹⁴ S. Gabrovec, o. c., 338 ss.

¹⁵ J. Dular, *Arh. vestnik* 30, 1979, 65 ss.

¹⁶ I. Puš, *Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani*. Razprave 1. razreda SAZU 7/1 (1971). — I. Puš,

Prazgodovinsko žarno grobišče v Ljubljani. Razprave 1. razreda SAZU 13/2 (1982).

¹⁷ K. Kilian, *Actes du 8e Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques* 1 (1971) 219 ss. — S. Gabrovec, *Arh. vestnik* 24, 1973 (1975) 355. — J. Dular, *Arh. vestnik* 29, 1978, 36 ss.

DAS URNENGRÄBERFELD IN NOVO MESTO VORBERICHT DER GRABUNG 1982

Zusammenfassung

Nördlich der Stadt Novo mesto erstreckt sich ein Hügelrücken (Flurname »Mestne njive«) auf dessen Scheitel und Südabhang eine umfangreiche prähistorische Brandgräbernekropole angelegt ist. In den Jahren 1959 und 1960 wurde eine Probegrabung auf Mestne njive durchgeführt, wobei 49 Brandgräber aus der späten Urnenfelderzeit und der beginnenden Eisenzeit (Ha B 3) gehoben wurden.¹ Durch das alljährliche Pflügen und teilweise auch durch die Erosion haben die relativ seicht eingegrabenen Urnengräber stark gelitten. Seit aber die Felder mit dem Traktor tiefer gepflügt werden, ist die Nekropole umso mehr gefährdet.

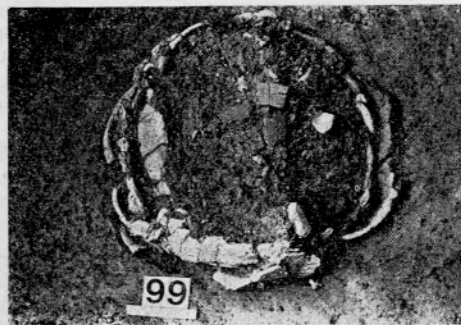
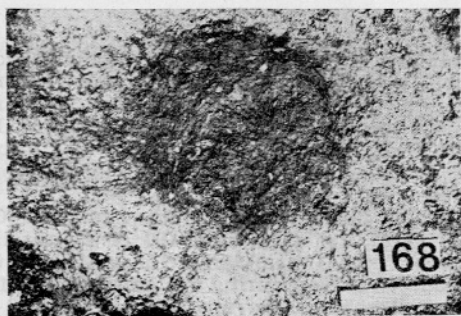
Deshalb haben wir im März und im November 1982 eine Rettungsgrabung an der gefährdeten Stelle unternommen, wobei 140 Brandgräber geöffnet und gehoben wurden (T. 1—2). Nach beendeter Grabung konnten wir feststellen, daß die Nekropole sehr umfangreich ist, und nach unserer Schätzung mindestens 200 m lang und 70 m breit ist, wobei die Gräber sehr dicht nebeneinander eingegraben sind (Beilage 1). Deshalb dürfen wir auf dieser Nekropole mit noch sehr vielen unentdeckten Gräbern rechnen. Das Urnengräberfeld in Novo mesto-Mestne njive zählt somit zu den größten Nekropolen ihrer Zeit in Slowenien. Die Bestattungsweise erfolgte auf zwei verschiedene Arten: Urnengräber und Gräber ohne Urnen. Das Verhältnis im Jahre 1982 gehobener Gräber ist: 78 % Urnengräber und 22 % Gräber ohne Urnen. Die Urnen sind sehr groß (40—60 cm hoch und bis 40 cm breit), an der Bauchpartie sind sie meistens mit einer glatten Rippe oder mit einer Tupfenleiste, manchmal auch mit mehreren Griffzapfen verziert. In Urnengräbern ist der Leichenbrand immer auf den Boden geschüttet, darauf werden die Beigaben gelegt und danach die Urne mit Erde vollgefüllt. Wir nehmen an, daß die Urnen ursprünglich oben mit kleinen Steinplatten abgedeckt waren, die aber durch das Pflügen und Roden schon längst entfernt wurden. In seltenen Fällen wurde die Urne mit einer umgestülpten Schüssel zugeeckt. In einigen Fällen war die Urne mit einigen Steinen umgesetzt, oder war die Urne auf eine kleine Steinplatte gestellt. Gräber ohne Urnen sind einfache kreisförmige Grabgruben bis zu 50 cm im Durchmesser, selten finden sich auch rechteckige Grabgruben. Gräber ohne Urnen sind in der Regel ohne Beigaben. Man darf annehmen, daß in diesen Gräbern Personen aus der ärmeren Gesellschaftschicht beigesetzt worden sind. Das Knochenmaterial ist in fast allen Gräbern intensiv verbrannt, Reste von Tierknochen konnten bisher nicht festgestellt werden.

Die Beigaben in diesen Gräbern sind spärlich, wie üblich in den Gräbern dieser Zeitperiode unserer Vorgeschichte. Eine Auswahl der Grabbeigaben siehe T. 3. Alle Metallbeigaben waren im Feuer mit dem Leichnam mitverbrannt, deshalb sind sie mehr oder weniger beschädigt, deformiert und korrodiert. An keramischen Beigaben sind Schüsseln (nur wenige ganze, die meisten in Fragmenten erhalten) und Spinnwirtel anzutreffen. Relativ selten sind Beigaben aus Bronze: 15 Nadeln, 3 Brillenfibeln und eine Certosafibel (die Grabeinheit ist nicht bekannt), ein Fingerring, mehrere kleine Flachringe, Teil eines Arminges, drei Pfieme, 3 Pfeilspitzen, ein Messer, eine Lanzenspitze, ein Noppenring, mehrere Bronzeperlen. Noch seltener sind kleine Fragmente aus Eisen, die wegen starker Korrosion und Beschädigung nicht näher bestimmbar sind. Überraschend ist die Zahl im Leichenbrand gefundener kleiner Glasperlen, die wir in 20 Gräbern entdeckt haben. Die Perlen sind aus dun-

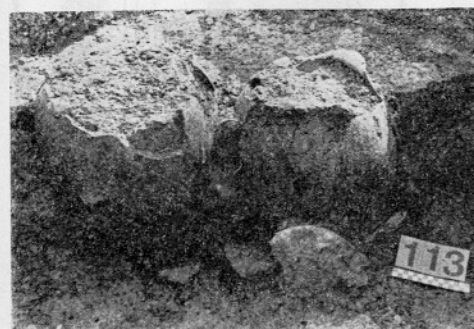
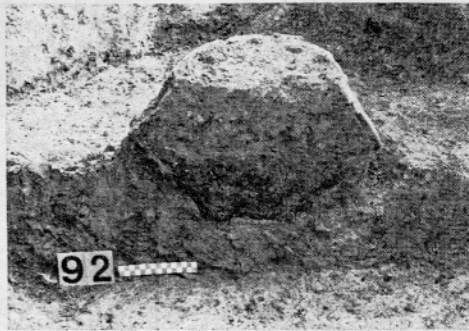
kelblauer Glaspaste (Glasfritte) gefertigt, die größten darunter sind Augenperlen mit weiß oder gelb umrandeten Augen. Die meisten Perlen sind von winzigen Dimensionen, die kleinsten messen nur 2—3 mm im Durchmesser. Wir konnten sie nur durch das sorgfältige Auswaschen des Leichenbrandes auf dichtem Sieb finden. Die Graburnen — zur Zeit unseres Vorberichts noch nicht restauriert — weichen in Form und Größe nicht wesentlich von den Typen die schon bei der Grabung 1959—1960 festgestellt worden sind.

Eine Ausnahme im Grabinventar der Grabungskampagne 1982 stellen die Gräber 132 (T. 4), 186 (T. 5) und 197 (T. 6) mit ihren reichen Beigaben dar. Im Grab 132 waren: eine 109 cm lange Halskette aus über 280 dunkelblauen Glasperlen, flacher Bronzering, Noppenring aus Bronzedraht, fünf Spinnwirtel aus Ton, bronzene Brillenfibel, Bronzemesser mit Tüllengriff, zwei Armbänder aus spiralgewundenem Eisendraht. Zahlreiche Schmuckgegenstände und die Spinnwirtel sprechen für ein reiches Frauengrab. Das Grab 186 enthält: Lanzenspitze aus Bronze, zwei bronzene Pfieme, eine Nadel, vier massive durchbohrte Bronzeperlen, drei sehr kleine Bronzeringe und noch einige Fragmente aus Bronze und Eisen. Die Beigaben sprechen für ein reiches Männergrab. Das Frauengrab 197 (T. 6) enthielt außer der Brillenfibel noch eine Halskette aus bronzernen Saltaleonen, drei bronzene Flachringe (Anhängerringe?), einige Perlen aus dunkelblauer Glaspaste und 7 fragmentierte kleine Bronzeknöpfe.

Aus der horizontalen Stratigraphie des Gräberfeldes auf Mestne njive ist eine Zeitfolge von Ost nach West zu erkennen. Im Formenschatz der späten urnenfelderzeitlichen Nekropolen in Slowenien sind neu: das Tüllengriffmesser vom Typ Este mit »ostalpinem Schneidenschwung« (T. 4: 6),^{10—11} die Pfeilspitzen aus Bronze (T. 3: 8) und die Bronzeperlen (T. 5: 12). Anhand typologischer Analyse der Metallbeigaben ist das Gräberfeld auf Mestne njive in den Rahmen der Urnenfeldergruppe des Typs Ljubljana (nach Gabrovec) einzureihen (Abb. 1) mit den besten Parallelen in den Gräbern um Mokronog (Slepšek, Ostrožnik, Beli grič)¹⁴ und in der Nekropole in Ljubljana.¹⁶ Das Gräberfeld von Novo mesto-Mestne njive umfaßt nach derzeitigen Erkenntnissen die Zeitspanne vom Ende Ha B 2 bis Ha B 3 oder Ljubljana I b bis Ljubljana II a und II b,¹⁷ was in absoluter Chronologie die zweite Hälfte des 9. und das volle 8. Jht. v. Chr. bedeutet.

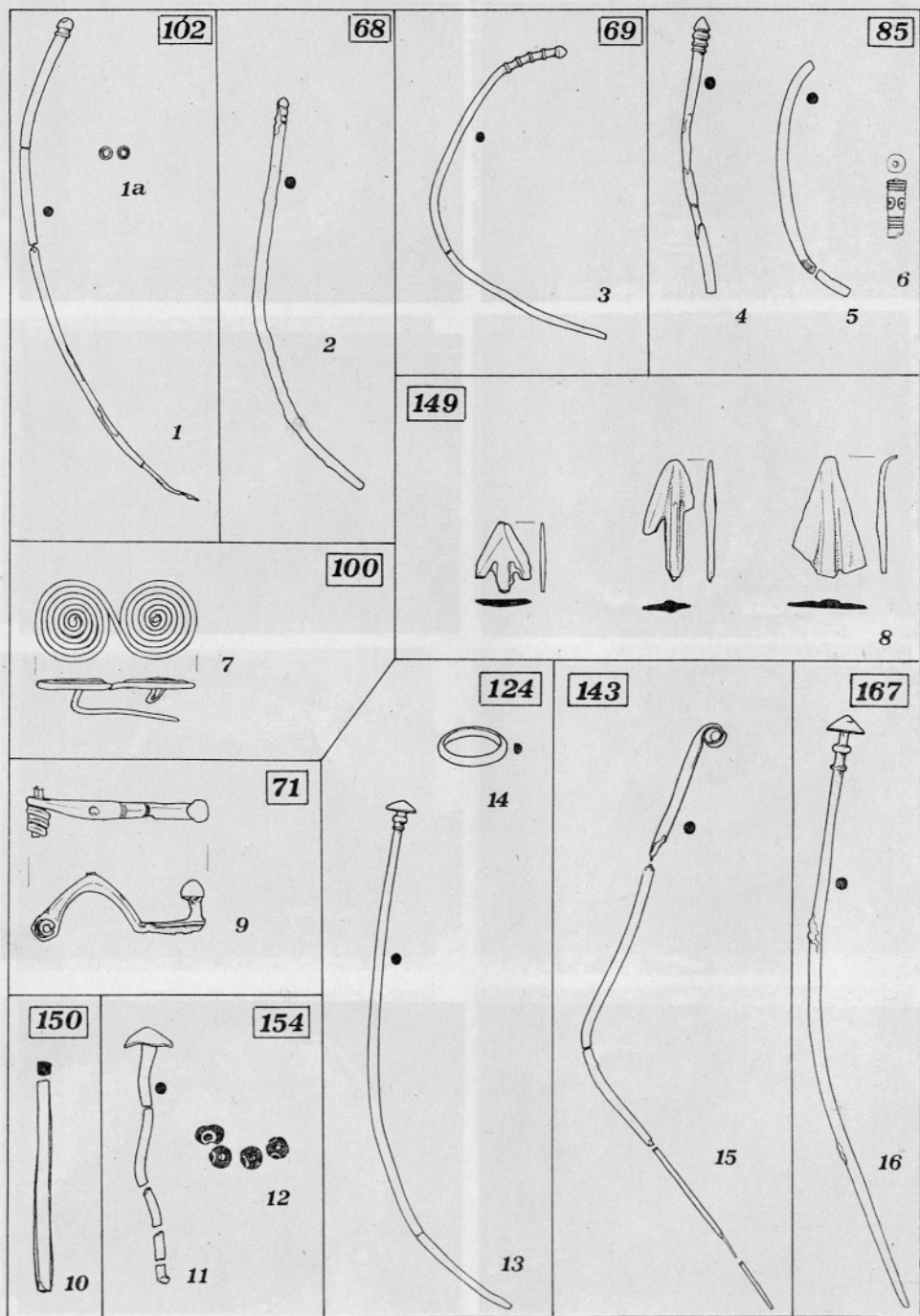

T. 1: Novo mesto — Mestne njive: žarni grobovi in situ.
Taf. 1: Novo mesto — Mestne njive: Brandgräber in situ.

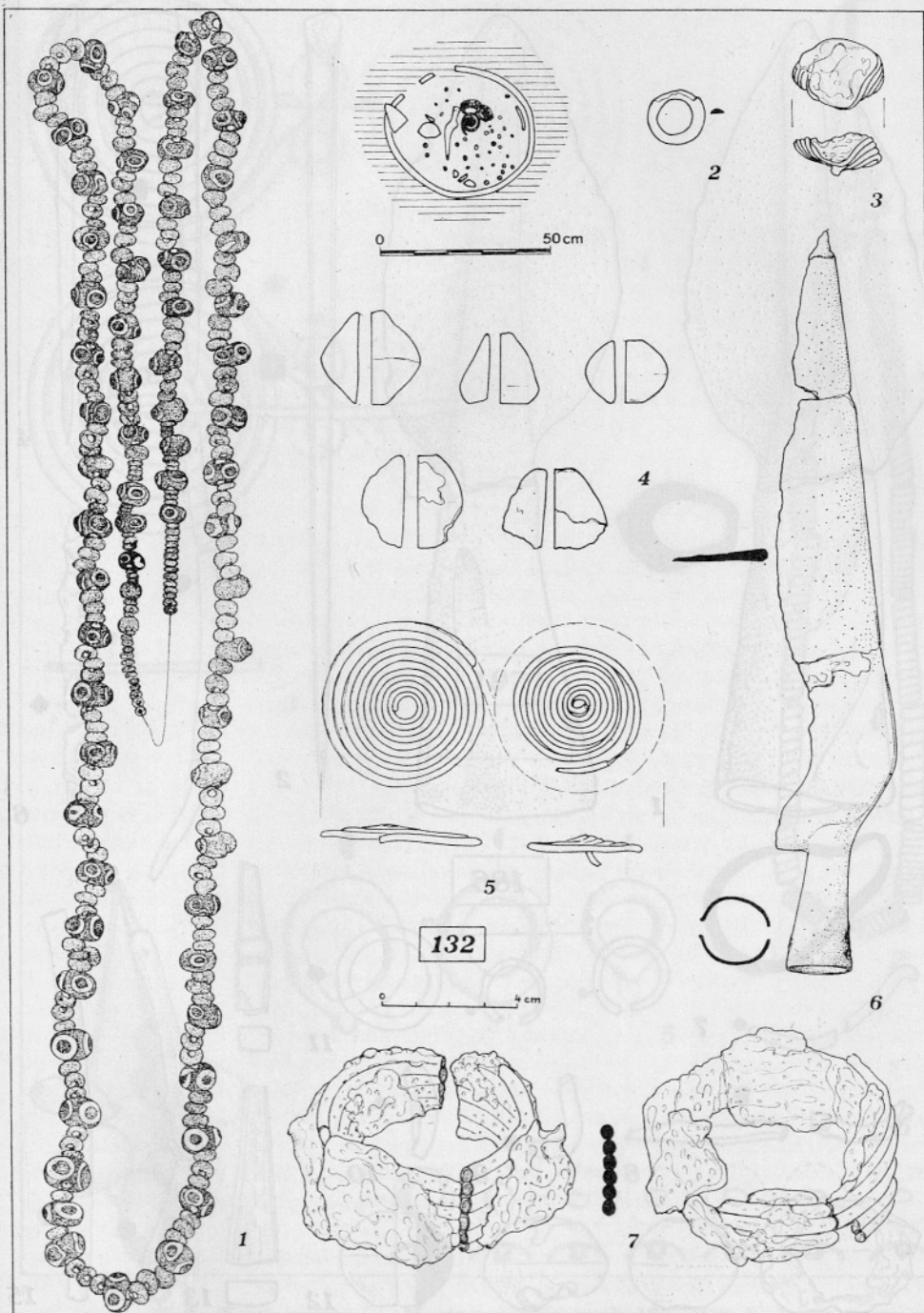

T. 2: Novo mesto — Mestne njive: žarni grobovi in situ.

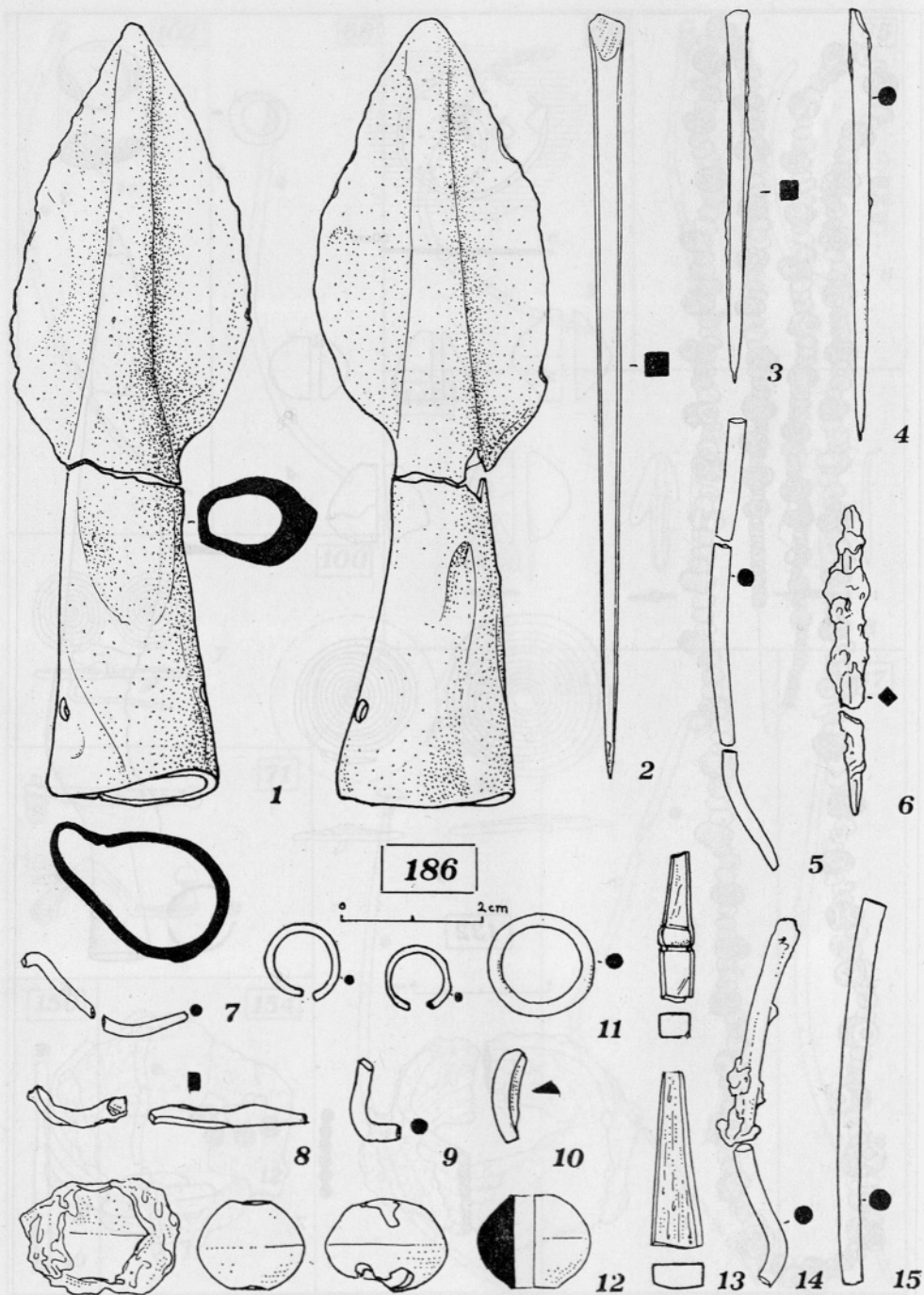
Taf. 2: Novo mesto — Mestne njive: Brandgräber in situ.

T. 3: Novo mesto — Mestne njive: izbor pridakov v grobovih. Vse 1 : 2.
 Taf. 3: Novo mesto — Mestne njive: Auswahl der Grabbeigaben. Alles 1 : 2.

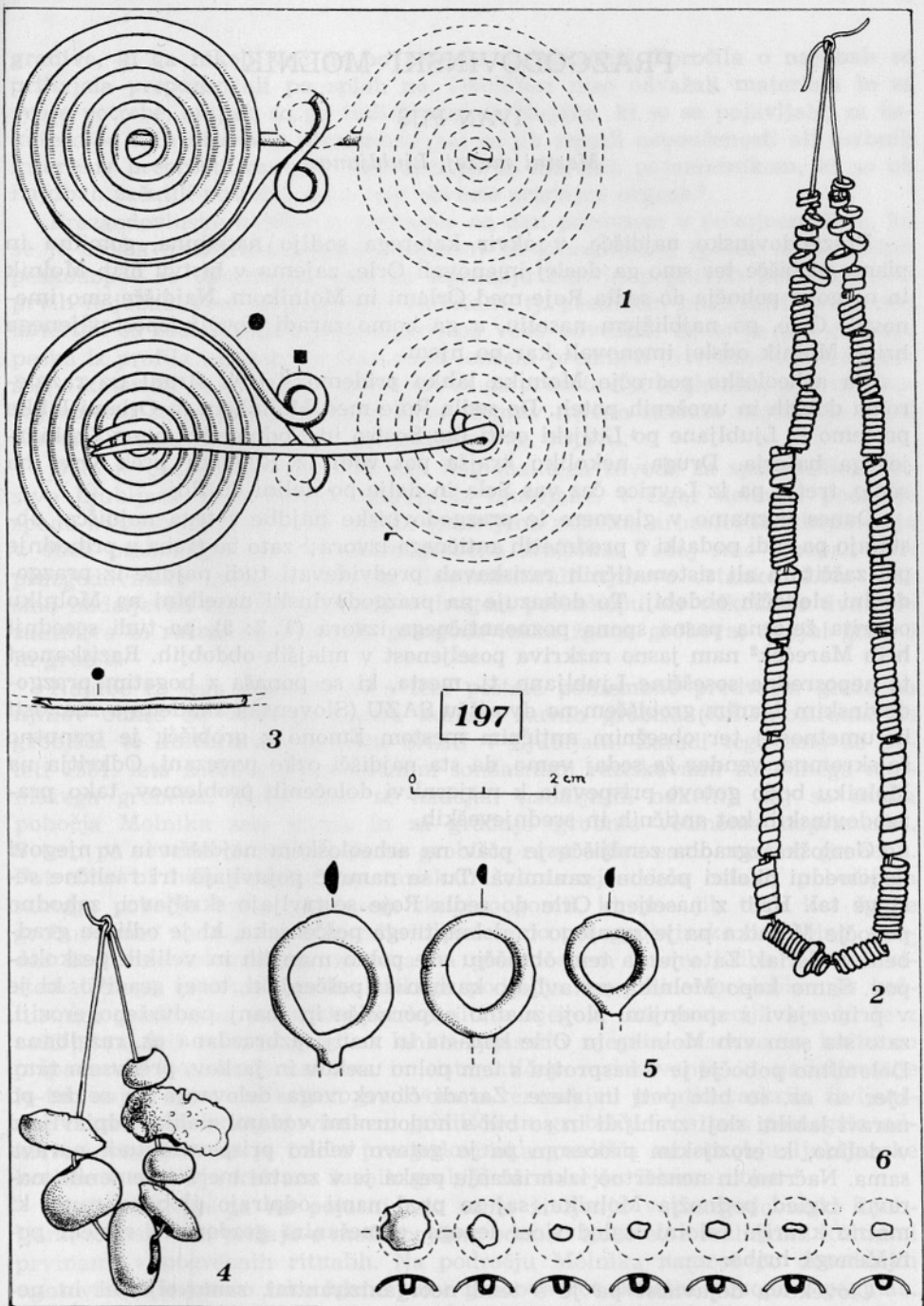

T. 4: Novo mesto — Mestne njive: grob 132. Vse 1 : 2.
 Taf. 4: Novo mesto — Mestne njive: Grab 132. Alles 1 : 2.

T. 5: Novo mesto — Mestne njive: grob 186. Vse 1 : 1.

Taf. 5: Novo mesto — Mestne njive: Grab 186. Alles 1 : 1.

T. 6: Novo mesto — Mestne njive: grob 197. Vse 1 : 1.

Taf. 6: Novo mesto — Mestne njive: Grab 197. Alles 1 : 1.